

Smjernice za razumjevanje i implementaciju dužne novinarske pažnje

Ovaj dokument je proizveden u okviru UNESCO projekta, "Izgradjivanje povjerenja u Medije u Jugoistočnoj Evropi - Druga Faza," finansiranog od strane Evropske Unije.

unesco

Funded by the
European Union

6. Smjernice za dužnu novinarsku pažnju

The first legal text in Montenegro that explicitly refers to the notion of "journalistic due diligence" is the new Media Law 2020. Although referring to this term in Art 32 and 33, the text does not provide a clear definition of what is considered journalistic due diligence. Whether it is explicitly mentioned and or defined or not, all deontic documents that regulate professional and ethical standards of journalism refer to journalistic due diligence.

In the light of the Media Law 2020, to bring more clarity about what is considered journalistic due diligence, joint efforts have been established within the UNESCO EU-funded project "Building Trust in Media in South East Europe and Turkey - Phase 2." Notably, a working group has been established to develop the present guidelines, composed of representatives from the Council for Media Self-Regulation in Montenegro, Ranko Vujovic and Aneta Spaic, and two media ombudspersons, the ombudsman of daily Dan, Ilija Jovicevic, and ombudswoman of daily Vijesti and weekly Monitor, Paula Petricevic. The working group has collected, adapted, and formulated a set of recommended guidelines for journalists that can help journalists achieve the standard of journalistic due diligence in specific situations.

6. 1 Postupanje za izvorima

- Prilikom intelektualne obrade teksta, a posebno prije njegovog objavljivanja, novinar/novinarka su dužni da još jednom provjere podatke, imena i prezimena, zvanja i sl, kao i to da li su ispravno preneseni citati i da li oni tačno odražavaju što je određena osoba izjavila i mislila. Treba ujedno postaviti sebi i pitanje – da li nešto nedostaje i da li je priča pristrasna?
- Sa izvorima treba imati pravičan, ali i oprezan odnos. Ne treba im obećavati da njihova izjava (navod) neće biti provjeravani na drugom mjestu, kao ni to da se o konkretnoj temi neće dodatno pisati.
- Novinar/novinarka treba uvijek da imaju na umu da postoje i izvori kojima je jedini cilj da nanesu štetu ljudima ili grupama o kojima novinar/novinarka pišu.
- Kad se izvor obraća novinaru/novinaru uz uslov da ono što saopštava "nije za objavljivanje", novinar/novinarka treba da odbiju i da saslušaju ono što je takav izvor planirao da im saopšti.
- Informacije koje nemaju izvor, ne treba objavljivati, a mogu se koristiti jedino kao polazište u daljem istraživanju, provjeri i potvrdi već postojećih izvora.
- Kada se traži izjava ili komentar od osobe o kojoj se piše, treba joj za to ostaviti razuman roku i navesti konkretni razlog obraćanja. Nedopustivo je to raditi u posljednji čas, osim u izuzetnim situacijama, sa preovlađujućim javnim interesom. Nedopustivo je u neradnim danima kontaktirati osobe kada je riječ o tekstovima čije objavljivanje može da sačeka, a zbog čega ne trpi javni interes.
- Izvoru se, uz prethodni dogovor sa urednikom, može se dati status anonimnog izvora pod uslovom da prethodno činjenično potvrdi svoj iskaz.
- Vjerodostojnost izvora zasniva se na njegovom znanju ili iskustvu vezanom za datu oblast i/ili činjenici da od otkrivanja istine on neće imati nikakve lične koristi.
- Novinar/novinarka o izvoru informacije koju objavljuju, moraju obavijestiti bar jednog urednika.
- Ako izvor od izvještača zahtijeva da njegovo ime ostane nepoznato i uredniku/urednici, novinar/novinarka mu moraju jasno staviti do znanja da se tako ponuđene informacije ne mogu objaviti.
- Ne treba dozvoljavati izvorima da mijenjanju zvanične izjave. Treba se držati pravila: izjava data zvanično ostaje zvanična.
- Novinar/novinarka nikada ne prihvataju uslove koje postavlja izvor informacije u pogledu objavljivanja ili neobjavljivanja neke informacije.
- Korišćenje jednog izvora je dozvoljeno samo u izuzetnim situacijama, i to uz odobrenje urednika, pri čemu se u takvim situacijama posebno cijeni pouzdanost izvora i vrijednost same informacije, primjenom principa tzv. pretpostavke tačnosti.

6. 2 Postupanja novinara

- Novinar/novinarka moraju da se ponašaju po istim onim standardima koje očekuju od drugih.
- Nedovoljno poznavanje odredbi Kodeksa ne može biti izgovor za njegovo nepoštovanje i to će se smatrati još većim odgrešenjem o Kodeks.
- Novinarska etika počiva na savjesti novinara/novinarki, njihova odgovornost je potpuna i ne smiju je prebacivati na urednika, sa izgovorom da su njega poslušali.
- Geslo svakog novinara/novinarke mora biti da ne rade za nikog osim za matičnu redakciju bez prethodnog pismenog odobrenja urednika.
- Novinar/novinarka ne smiju dok su na poslu i u radu ničim da iskazuju političku pripadnost.
- Novinar/novinarka su obavezni da se predstave izvoru informacije i da jasno označe mediji za koji u tom trenutku rade. Prikriivanje identiteta je izuzetak i mora se uvijek čvrsto dokazati snažnim interesom javnosti da zna.
- Novinar/novinarka poseban osjećaj i razumijevanje treba da imaju kada razgovoraju sa ljudima koji slučajno i neplanirano postanu predmet izvještavanja, koji ne poznaju način novinarskog rada, pa samim tim nijesu dovoljno svjesni posljedica javnog pojavljivanja. Njima treba posebno objasniti da će njihova izjava biti objavljena i da se zbog toga ne iznenade.
- Novinar/novinarka trebaju da udovolje razumnoj želji svojih sagovornika da unaprijed znaju kada će biti objavljene njihove izjave i na koji način.
- Dužnost je novinara/novinarke da tačno prenesu tuđe riječi, dok direktni citati moraju biti doslovni od riječ do riječi, posebno kada je riječ o intervjuu.
- Kada se riječi preporučavaju ne koriste se navodnici.
- Kako bi se govornik ili sagovornik, sačuvao neprijatnosti zbog njegove gramatički loše izjave, novinar/novinarka je mogu parafrazirati, čuvajući izvorni iskaz. Pritom, treba da bude jasno da parafraza nije isto što i navod, pa je ponekad, radi vjerodostojnosti i pune tačnosti, dozvoljeno upotrijebiti i proste riječi.
- Ako su novinar/novinarka obećali da nešto neće objaviti, onda to ne treba da otkrivaju ni javno ni privatno, niti da povjeravaju osobi koja bi to mogla da objavi.
- Novinar/novinarka se trebaju odupirati svakom pokušaju vlasti i državnih zvaničnika, da se pod izgovorom odbrane nacionalnih interesa, miješaju u rad medija, jer interesi vlasti nijesu nužno i nacionalni interesi, kao što interes javnosti ne mora biti i interes zajednice koji proglasi lokalni zvaničnik.
- Razlika u mišljenju nije uvijek dovoljan osnov za ostvarivanje prava na odgovor.
- Za razliku od prava na odgovor, objavljivanje ispravke je obaveza koju novinar/novinarka sami sebi dobrovoljno nameću. A sa njom, kad ocijene da je to potrebno, i obavezu objavljivanja izvinjenja.
- Novinar/novinarka imaju pravo da otkriju identitet onog ko mu je dao lažnu informaciju u namjeri da ih obmane, kao i identitet onog koji poriče ranije datu izjavu.
- Kad lice koje je prozvano u tekstu ili svojom pozicijom u društvu pozvano da se o nečemu izjasni, odbije da tim povodom da svoju izjavu ili komentar, to treba istinito objaviti.
- Profesionalna etika zahtijeva da novinar bude svjestan svih bitnih odredbi sadržanih u međunarodnim konvencijama, deklaracijama i rezolucijama

6. 3 Urednička obrada teksta

- Naslovni blokovi, lidovi i potpisi ispod fotografija i slika moraju imati opravdanje u tekstu i ne smiju biti u suprotnosti sa njegovom suštinom i podliježu istim etičkim principima kao i tekst.
- Kad se skraćuje tekst, novinar/novinarka trebaju da vode računa o njegovom skladu, a posebno da se ne uklone oni njegovi dijelovi koji su protivteža drugim iznesenim stavovima.
- O svim intervencijama na tekstu i fotografijama, urednik mora imati saglasnost novinara.
- Urednik treba da obavijesti novinara/novinarke o intervencijama napravljenim u njihovom tekstu.
- Sve što važi za autentičnost teksta, odnosi se i kada je riječ o autentičnosti fotografije, koju treba provjeriti na isti način kao i izjavu i svaki drugi dokument.

6. 4 Izvještavanje o događajima

- Kada prati neki događaj, novinar/novinarka ga ne smiju napustiti dok se on ne završi.
- Ukoliko novinar/novinarka nijesu prisustvovali događaju o kome izvještavaju, to iz teksta mora biti jasno prepoznato.
- Prećutkivanje činjenica koje mogu bitno da utiču na stav javnosti o nekom događaju jednako je njihovom namjernom iskrivljivanju ili iznošenju laži. (Preuzeto iz Kodeksa novinara Srbije, iz odjeljka koji govori o novinarskoj pažnji).
- Novinar/novinarka trebaju uvijek da jasno raspoznaju šta je javni interes. Javni interes nije isto što i interesovanje javnosti ili dijela nje.
- Kao što novinar/novinarka treba jasno da odvoje vijest od komentara, isto tako u tekstu trebaju da naprave i jasnu razliku između onoga što su lično vidjeli i onoga što su saznali putem svojih izvora.

6. 5 Izvještavanje o istragama i sudskim proces

- Kada izvještavaju o kriminalu, istrazi i sudskim procesima, novinar/novinarka moraju upotrebljavati jasnu i preciznu terminologiju, kako se ne bi pravile grube greške, npr. miješanjem izviđaja, zadržavanja, pritvora, zatvora, osnova sumnje, osumnjičenog, optuženog (okrivljenog) i slično, što se u praksi nerijetko dešava.
- Kada izvještava o sudskim postupcima novinar/novinarka neće objaviti ništa što posredno ili neposredno može ozbiljno da omete postupak, onemogućiti ga ili utiče na njegov ishod. Takođe, neće objaviti ni ono što u suštini predstavlja tekući komentar, raspravu ili nalaze samih novinara, nagađanja, razmišljanja ili komentare o onim pitanjima, koja bi mogla da budu shvaćena kao prisvajanje nadležnosti suda.
- Novinar/novinarka neće objavljivati niti komentarisati dokaze koji su prikupljeni tokom istraživačkog rada novinara nakon što je osumnjičena osoba uhapšena i osudjena, to jest kada je sud preuzeo nadležnost, i neće otkrivati, komentarisati ni vrednovati navodno priznanje optuženog.
- Iako u javnom interesu mogu da se bave umjerenom kritikom sudskih postupaka ili presude, novinari/novinarke ne smiju da klevetaju sudiju ili da ga optužuju za nedolične motive ili pristrasnost. Oni ne smiju da iznose skandale u vezi sa sudom ili sudstvom uopšte ili lično mišljenje o sposobnosti ili integritetu sudija.
- Mediji će pažljivo izbjegavati nepravičnu i nepotrebnu kritiku kojom se insinuiru da se sudija rukovodi neprikladnim interesima u svom poslu, iako takva kritika u strogom smislu ne potpada pod nepoštovanje suda.